NOTATKI ZE STUDIÓW · 2026/2027

Socjoretoryka i Pierwszy List św. Piotra

Podstawy interpretacji Pisma Świętego

Akademia Katolicka w Warszawie

Licencjat kanoniczny · Teologia ogólna · Biblia

ks. dr Adam Gorlewski

Spotkanie 01 · 15 października 2026

Święty Piotr.

1 Przedmiot i zamysł kursu

Tematem kursu jest **socjoretoryka jako narzędzie interpretacji Pisma Świętego na przykładzie Pierwszego Listu św. Piotra**. Chodzi o poznanie sposobu pracy, który pozwala badać tekst biblijny z kilku powiązanych perspektyw: jego budowy, argumentacji, związków z innymi tekstami oraz osadzenia w świecie społecznym i religijnym. Poznanie tych narzędzi ma poszerzać warsztat teologiczny również osób, które nie zamierzają specjalizować się w biblistyce.

Wybór Pierwszego Listu św. Piotra wiąże się z badaniami prowadzącego, przedstawionymi w monografii *Cierpienie i chwała w Pierwszym Liście św. Piotra. Studium socjoretoryczne*. List należy do grupy listów katolickich, czyli powszechnych. Ta część Nowego Testamentu bywa omawiana podczas podstawowych studiów mniej obszernie niż Ewangelie i pisma Pawłowe. Kurs ma stworzyć możliwość dokładniejszego wejścia w jeden z tych tekstów.

Praca została zaplanowana w dwóch etapach. Najpierw potrzebne są podstawy: rozumienie natury Biblii, zasad hermeneutyki, metod egzegetycznych i samej socjoretoryki. Do tego dojdzie wprowadzenie w problematykę 1 P, obejmujące autora, adresatów oraz ich sytuację. Później narzędzia te zostaną zastosowane do konkretnych fragmentów listu. **Pierwsze spotkanie poświęcono przede wszystkim fundamentom interpretacji**; szczegółowe analizy tekstu zostały dopiero zapowiedziane.

2 Socjoretoryka i zapowiedziane obszary analizy

Socjoretoryka, rozwijana przez **Vernona K. Robbinsa**, została przedstawiona jako interdyscyplinarna perspektywa badawcza. Łączy pracę nad językiem i retoryką tekstu z analizą jego uwarunkowań społecznych, kulturowych, ideologicznych i religijnych. Jej zaletą jest możliwość połączenia narzędzi, które w badaniach biblijnych często funkcjonują osobno. Wyniki uzyskane w badaniu poszczególnych tekstur powinny pozostawać ze sobą w dialogu i wzajemnie się objaśniać. Celem jest uchwycenie wielowymiarowego działania tekstu.[1]

Robbins posługuje się terminem **tekstura**, wskazującym określony obszar lub wymiar badania tekstu. W polskiej literaturze spotyka się także określenie „kompozycja”; Gorlewski

świadomie wybiera w swojej monografii termin „tekstura”. Na zajęciach wymieniono pięć tekstur. Ich przedstawienie miało charakter orientacyjny: wskazywało, czym uczestnicy będą zajmować się w kolejnych częściach kursu.[1]

Tekstura wewnętrzna (intratekstura)

Obejmuje to, co można badać w obrębie samego tekstu: jego słownictwo, układ, powtórzenia, rozwój myśli i argumentację. Zapowiedziano tutaj wykorzystanie analizy retorycznej. Znajomość sposobów przekonywania stosowanych przez Greków i Rzymian pomaga rozpoznawać dynamikę wypowiedzi nowotestamentowych. W świecie, w którym istotną rolę odgrywało publiczne mówienie i słuchanie, również list był przeznaczony do odczytania wspólnocie. Jego oddziaływanie trzeba zatem rozpatrywać także z perspektywy słuchaczy.[2]

Tekstura zewnętrzna (intertekstura)

Dotyczy związków badanego tekstu z jego środowiskiem zewnętrznym. Jednym z obszarów tej analizy są relacje z innymi wypowiedziami i tradycjami: cytaty, aluzje, echa oraz przejęte obrazy i motywy. W monografii Gorlewskiego ta część badania została zawężona do związków ze słowem mówionym i pisanym. Tak rozumiana intertekstualność stanowi wybrany obszar szerszej intertekstury.[3]

Zapowiedzianym na zajęciach przykładem jest związek drugiego rozdziału 1 P z czwartą Pieśnią o Słudze Pańskim, zwłaszcza z Iz 53. Badanie nie będzie polegało jedynie na wskazaniu podobnych zdań, ale również na ustaleniu, jak autor listu korzysta ze wcześniejszego tekstu i dlaczego przywołuje go właśnie w tym kontekście.

Tekstura społeczno-kulturowa

Pozwala uwzględnić przekonania, wartości i reguły relacji społecznych, które były oczywiste dla autora oraz pierwszych odbiorców, a mogą pozostawać niewidoczne dla współczesnego czytelnika. Pomocą będzie antropologia kulturowa. Jako przykład wskazano **honor i wstyd**, istotne dla życia dawnych społeczności śródziemnomorskich. Ich znajomość pozwala dokładniej rozumieć sytuacje publicznego uznania, upokorzenia i konfliktu, w tym sposób przedstawiania męki Jezusa. Chodzi o rekonstrukcję świata wartości, nie tylko o opis dawnych instytucji i zwyczajów.[4]

Tekstura ideologiczna

Bada system przekonań i wartości wyrażony w tekście oraz jego związek z sytuacją, potrzebami i celami wspólnoty. Obejmuje zatem również założenia autora i sposób, w jaki tekst kształtuje tożsamość oraz postawy adresatów. W ramach kursu zapowiedziano odniesienie do **ideologii imperialnej Cesarstwa Rzymskiego**, zwłaszcza w jego wschodnich prowincjach. Stanowi ona jeden z kontekstów analizy przekonań i wartości chrześcijańskich wyrażanych w 1 P.[5]

Tekstura religijna

Obejmuje religijny i teologiczny wymiar tekstu: jego wypowiedzi o Bogu, zbawieniu, człowieku i sposobie życia. W dalszej pracy przewidziano między innymi zagadnienia soteriologiczne, eschatologiczne i etyczne. W monografii prowadzącego analiza religijna korzysta z wyników uzyskanych w badaniu pozostałych tekstur.[6] Poszczególne tekstury umożliwiają spojrzenie na tę samą wypowiedź z różnych stron; na pierwszym spotkaniu nie przeprowadzono jeszcze pełnej analizy 1 P według tego modelu.

3 Biblia jako zbiór ksiąg i pojęcie kanonu

Od strony ludzkiej Biblia jest **biblioteką tekstów**. Zawiera utwory powstałe w różnych epokach, środowiskach i sytuacjach historycznych, pisane przez wielu autorów oraz redaktorów. Obejmuje rozmaite gatunki literackie i sposoby argumentowania. Nie można zatem traktować całego zbioru tak, jakby był jednorodną wypowiedzią jednego pisarza, sporządzoną w jednym momencie.

Na wykładzie wskazano długą, wielowiekową historię powstawania tekstów biblijnych. Przybliżony horyzont około tysiąca lat miał unaocznić rozpiętość tej historii. Nie jest to jednak dokładne datowanie każdej księgi ani wszystkich obecnych w niej tradycji. Do tego dochodzi różnorodność językowa: podstawowymi językami Biblii są **hebrajski, aramejski i grecki**. Greka jest językiem Nowego Testamentu, ale należy także do świata tekstów Starego Testamentu.

Kanon oznacza zbiór ksiąg przyjętych przez wspólnotę wiary jako natchnione i stanowiących normę jej wiary. Pojęcie wiąże się z miarą, regułą i wzorcem. W Kościele katolickim kanon obejmuje **46 ksiąg Starego Testamentu i 27 ksiąg Nowego Testamentu**. Rozpoznawanie kanonu było procesem historycznym; jego katolickie określenie zostało potwierdzone przez Sobór Trydencki. Nie oznacza to, że dopiero ten sobór stworzył zbiór ksiąg biblijnych.

Zakres kanonu Starego Testamentu różni się między tradycją katolicką a żydowską i większością tradycji protestanckich. Różnica dotyczy siedmiu ksiąg nazywanych w katolicyzmie **deuterokanonicznymi**: Tobiasza, Judyty, Mądrości, Mądrości Syracha, Barucha oraz Pierwszej i Drugiej Księgi Machabejskiej, a także części Księgi Estery i Księgi Daniela zachowanych w tradycji greckiej. Ma to znaczenie dla dyskusji teologicznej: powołanie się na dany tekst jako na natchniony zakłada, że rozmówca uznaje jego kanoniczność.

Wykładowca zwrócił również uwagę na odmienność historycznych postaci judaizmu. Świata Jezusa i apostołów nie należy bez dodatkowych rozróżnień utożsamiać z judaizmem rabinicznym, którego rozwój pozostaje związany między innymi z sytuacją po zburzeniu świątyni jerozolimskiej w 70 roku. Zmienność tych uwarunkowań trzeba brać pod uwagę, gdy mówi się o wspólnotach, ich praktykach i przyjmowanych zbiorach tekstów.

4 Boski i ludzki wymiar Pisma Świętego

Dla katolickiego rozumienia Biblii podstawowe znaczenie ma jej **podwójne autorstwo**. Autorami są konkretni ludzie, posługujący się własnym językiem, zdolnościami i sposobem myślenia, a zarazem przez natchnienie autorem Pisma jest Bóg. Te dwa wymiary nie znoszą się wzajemnie. Nie chodzi o podział tekstu na fragmenty pochodzące od Boga i fragmenty wyłącznie ludzkie.

Na określenie tej właściwości użyto terminu **teandryczny**, czyli bosko-ludzki. Jest to określenie charakteru Pisma, a zarazem wskazówka metodologiczna. Skoro Bóg przemawia za pośrednictwem ludzi, trzeba badać ludzki sposób wypowiedzi. Skoro zaś tekst jest słowem Bożym, jego interpretacja teologiczna uwzględnia także natchnienie i miejsce we wspólnocie wiary.

Badanie języka, kultury, historii i zamierzeń autora nie jest więc dodatkiem pozbawionym znaczenia dla teologii. Jest potrzebne, aby rozpoznać to, co autor rzeczywiście przekazuje. Równocześnie analiza historyczna i literacka nie wyczerpuje wszystkich pytań, które stawia katolicka lektura Pisma. **Rzetelność badania tekstu i lektura w wierze powinny pozostawać ze sobą związane.**[7]

Do wyjaśnienia tej relacji przywołano analogię z Wcieleniem: słowo Boże przyjmuje ludzką postać wypowiedzi. Jest to analogia, która pomaga zrozumieć, że działanie Boga nie usuwa ludzkich właściwości tekstu. Nie oznacza ona utożsamienia natury księgi z osobą Jezusa Chrystusa.[8]

5 Natchnienie i prawda Pisma

Natchnienia biblijnego nie należy sprowadzać do mechanicznego dyktowania, podczas którego człowiek byłby jedynie biernym narzędziem zapisu. Autorzy natchnieni pozostają rzeczywistymi autorami. Korzystają ze swojego wykształcenia, pamięci, doświadczenia, temperamentu i warsztatu. Piszą w określonej sytuacji, podejmują konkretne problemy i zwracają się do określonych odbiorców.

Wykładowca podkreślał, że nie trzeba zakładać u każdego autora szczególnego stanu ekstazy ani wyraźnej świadomości tworzenia tekstu, który zostanie następnie rozpoznany jako księga natchniona. Działanie Boga nie przekreśla zwyczajnych czynności pisarskich: dobierania materiału, korzystania z tradycji, komponowania wypowiedzi i redagowania. Konstytucja *Dei verbum* wskazuje, że Bóg działał w autorach i przez nich, z zachowaniem ich własnych zdolności.[9]

Przedmiotem szczególnego akcentu była **prawda dotycząca zbawienia**. Biblia ukazuje Boga i Jego działanie oraz drogę człowieka do wspólnoty z Nim. Odczytywanie jej wymaga uwzględnienia tego celu, zamiast automatycznego przenoszenia na starożytne teksty oczekiwań właściwych współczesnemu podręcznikowi nauk przyrodniczych czy kronice prowadzonej według dzisiejszych reguł.

Precyzyjnym punktem odniesienia jest *Dei verbum* 11: Pismo przekazuje bez błędu prawdę, którą Bóg chciał utrwalić **dla naszego zbawienia**. Sformułowanie to trzeba czytać łącznie z nauką o natchnieniu całego Pisma i z zasadami interpretacji podanymi w następnym

numerze dokumentu. Nie wystarcza prosty podział na bezbłędne zdania religijne oraz nieistotną historycznie resztę. Najpierw trzeba ustalić, co autor rzeczywiście twierdzi, w jakim gatunku się wypowiada i jaki jest sens jego wypowiedzi. Dotyczy to także tekstów opowiadających o wydarzeniach.[9]

6 Powstawanie ksiąg i rozpoznanie kanonu

Wiele ksiąg biblijnych ma za sobą złożoną historię powstawania. Ich obecna postać może obejmować wcześniejsze tradycje, przekazy ustne, zbiory tekstów oraz kolejne etapy redakcji. Redaktor mógł łączyć materiał, nadawać mu układ, rozwijać pewne wątki i uwydatniać określoną myśl teologiczną. Szczególnie wyraźnie widać znaczenie takich procesów w badaniu Starego Testamentu.

Na wykładzie przypomniano w tym związku zróżnicowanie tradycji rozpoznawanych w Pięcioksięgu. Sam fakt literackiej złożoności tekstu należy odróżnić od poszczególnych modeli wyjaśniających jego powstawanie. Konkretne hipotezy o źródłach i etapach redakcji podlegają dyskusji; pierwsze spotkanie nie miało rozstrzygać między nimi.

Proces ten dokonywał się w życiu **wspólnoty wiary**, która przekazywała tradycje, zachowywała teksty i przyjmowała je jako słowo Boże. Nie wszystkie dawne pisma religijne weszły do kanonu. Dotyczy to także tekstów noszących nazwę ewangelii: w kanonie Nowego Testamentu znalazły się cztery Ewangelie, a nie wszystkie znane utwory o podobnych tytułach.

Trzeba przy tym odróżnić **natchnienie ksiąg** od **rozpoznania ich natchnienia przez Kościół**. Kościelne przyjęcie tekstu nie wytwarza jego natchnienia. Wspólnota pod działaniem Ducha Świętego rozpoznaje i przekazuje to, co otrzymała. Związek Pisma ze wspólnotą jest rzeczywisty, lecz nie oznacza, że dowolna decyzja wspólnoty może uczynić dowolny tekst słowem Bożym.[10]

7 Objawienie Boże i jego przekaz

Termin **Objawienie** wskazuje na odsłonięcie, ujawnienie tego, co wcześniej nie było dostępne. W teologii chodzi przede wszystkim o to, że Bóg daje poznać siebie i swój zamysł zbawienia. Objawienie nie polega jedynie na przekazaniu zbioru informacji. Bóg wchodzi w historię człowieka i umożliwia mu rzeczywistą relację ze sobą.

Dlatego punktem wyjścia jest **działanie Boga w historii zbawienia**. Dzieje Izraela, powołanie i prowadzenie ludu, a następnie życie i dzieło Jezusa Chrystusa należą do tej historii. Czyny i słowa pozostają ze sobą związane: wydarzenia urzeczywistniają zbawczy zamysł, a słowa pozwalają rozpoznać ich znaczenie. Pismo jest natchnionym świadectwem tego działania i jego interpretacji.[11]

Pełnią Objawienia jest **Jezus Chrystus**. Jego osoba, słowa i czyny, śmierć i zmartwychwstanie oraz zesłanie Ducha Świętego ukazują ostateczny charakter Bożego samoudzielenia. Wcześniejsze etapy historii zbawienia prowadzą ku tej pełni. Stwierdzenie, że w Chrystusie Bóg powiedział wszystko, oznacza definitywny charakter Objawienia, a nie wyczerpanie przez ludzi całego jego rozumienia.

Pismo Święte i Tradycja przekazują jedno Objawienie i stanowią jeden depozyt słowa Bożego powierzony Kościołowi. Nie są dwiema niezależnymi opowieściami o Bogu. Wyrastają z tego samego źródła i pozostają ze sobą związane. Tradycja oznacza tutaj żywy przekaz wiary apostolskiej, a nie po prostu zbiór wszystkich historycznych zwyczajów religijnych.[11]

Objawienie jest zatem wcześniejsze i szersze niż sam fakt istnienia zapisanej księgi. Biblia nie pojawiła się jako gotowy tekst oderwany od ludzkiej historii. Jej powstanie i przyjęcie należą do dziejów ludu Bożego, a jej lektura pozostaje związana z przekazem i życiem wiary.

8 Objawienie publiczne i objawienia prywatne

Objawienie publiczne, którego pełnią jest Chrystus, stanowi normatywną podstawę wiary Kościoła. Nie oczekuje się kolejnego Objawienia publicznego, które miałoby uzupełnić lub zastąpić dzieło Chrystusa. Możliwy i potrzebny pozostaje natomiast rozwój rozumienia tego, co zostało objawione.

Od niego trzeba odróżnić **objawienia prywatne**. Na wykładzie przywołano objawienia związane ze św. Faustyną i Fatimą. Mogą one przypominać, uwydatniać lub pomagać przeżywać pewien wymiar wiary w określonej sytuacji historycznej, na przykład miłosierdzie, modlitwę lub nawrócenie. Nie dodają jednak nowego składnika do depozytu Objawienia.

Podstawowym kryterium ich oceny pozostaje zgodność z Objawieniem przekazywanym w Piśmie i Tradycji. Przyjęcie konkretnego objawienia prywatnego nie ma takiego samego charakteru jak wiara w Objawienie Boże. Prowadzący zaznaczył, że nie jest ono samo w sobie koniecznym warunkiem zbawienia, choć może stać się rzeczywistą pomocą w życiu chrześcijańskim.[12]

9 Słowo Boże jako komunikacja i relacja

Pismo Święte zostało przedstawione jako **nośnik komunikacji**. Bóg przemawia, a człowiek jest adresatem Jego słowa. Z faktu komunikowania wynika wymiar relacyjny: Bóg nie tylko przekazuje treść, lecz zwraca się do człowieka, zaprasza go do odpowiedzi i pragnie wspólnoty z nim.

W tej perspektywie słowo Boże wiąże się z miłością i zbawczą troską Boga. Adresatem jest konkretna osoba, a zarazem wspólnota Kościoła. Indywidualna lektura i słuchanie słowa w zgromadzeniu wierzących nie są całkowicie odrębnymi rzeczywistościami. Obie należą do życia wiary, która rodzi się i dojrzewa we wspólnocie.

Słuchane i przyjmowane słowo może oświecać sytuację człowieka, karmić jego wiarę, ujawniać fałsz i prowadzić do przemiany. Nie wyczerpuje się więc w roli dokumentu historycznego. Ten wymiar nie zwalnia z uważnego rozumienia tekstu: aby przyjąć komunikat, trzeba starać się rozpoznać jego rzeczywistą treść.[13]

10 Jedność Starego i Nowego Testamentu

Różnorodność autorów, epok, gatunków i języków nie usuwa **teologicznej jedności Biblii**. Jej podstawą jest jeden Bóg, który objawia się w historii i jest sprawcą natchnienia. Zadaniem teologii biblijnej jest między innymi ukazywanie tej jedności oraz rozwoju tematów wewnątrz Pisma.

W tradycji Augustyńskiej relację między Testamentami wyraża myśl, że Nowy jest ukryty w Starym, a Stary staje się zrozumiały w świetle Nowego. Stary Testament dostarcza języka, obrazów i obietnic, bez których trudno rozumieć misję Jezusa. Wydarzenie Chrystusa pozwala natomiast odczytywać wcześniejsze teksty w perspektywie ich chrześcijańskiego wypełnienia.[14]

Nie oznacza to zacierania różnic między etapami historii zbawienia ani pozbawiania tekstów Starego Testamentu ich pierwotnego sensu. Każda księga przemawiała w konkretnej sytuacji, a wcześniejsze wydarzenia i tradycje miały własne znaczenie w życiu Izraela. Chrześcijańska lektura całej Biblii powinna łączyć rozpoznanie tego znaczenia z odczytaniem jedności Bożego zamysłu.

11 Czym zajmuje się hermeneutyka biblijna

Hermeneutyka zajmuje się zasadami rozumienia i interpretowania. Hermeneutyka biblijna określa założenia oraz reguły potrzebne do poprawnego odczytywania Pisma Świętego. **Egzegeza** jest natomiast konkretną pracą nad tekstem, zmierzającą do wyjaśnienia jego sensu. Rozróżnienie to pomaga oddzielić pytanie o zasady badania od samego ich zastosowania.[15]

Samo przetłumaczenie zdań nie gwarantuje jeszcze ich zrozumienia. Można znać słownikowe znaczenia wyrazów, a mimo to nie uchwycić intencji wypowiedzi. Podobnie bywa w zwykłej komunikacji: usłyszenie słów nie zawsze oznacza właściwe zrozumienie tego, co rozmówca chce powiedzieć.

W przypadku tekstu biblijnego trudność zwiększa dystans historyczny i kulturowy. Interpretator musi unikać przypisywania autorowi własnych założeń tylko dlatego, że jego słowa dają się z nimi skojarzyć. Zasadnicze pytanie dotyczy tego, **co autor zamierzał przekazać w danej wypowiedzi**, a w lekturze teologicznej także tego, co przez tę ludzką wypowiedź komunikuje Bóg.

Wykład uporządkował zasady interpretacji w dwie grupy: **literackie**, związane z ludzkim wymiarem tekstu, oraz **teologiczne**, związane z jego natchnieniem. Ten podział wynika z natury Pisma i nie uprawnia do rozdzielenia obu wymiarów.

12 Zasady literackie interpretacji

Tekst w języku oryginalnym

Pierwsza zasada dotyczy uwzględniania **tekstu w języku oryginalnym**. Każdy przekład jest wynikiem wyborów interpretacyjnych. Języki nie dzielą rzeczywistości w identyczny sposób: niektóre rozróżnienia obecne w jednym języku mogą nie mieć prostych odpowiedników w drugim. Tłumaczenie może zatem przekazywać główny sens, a jednocześnie nie ukazywać wszystkich odcieni wypowiedzi.

Na zajęciach zilustrowano to słownictwem dotyczącym miłości: greckimi określeniami *storgē*, *philia*, *erōs* i *agapē*. Przykład pokazuje zróżnicowanie zasobu leksykalnego. Nie zwalnia jednak z badania użycia konkretnego słowa; samej etykiecie słownikowej nie można przypisać całego sensu zdania niezależnie od kontekstu.

Drugim przykładem był związek hebrajskiego *berît*, greckiego *diathēkē* i łacińskiego *testamentum*. W nazwach Starego i Nowego Testamentu podstawowe znaczenie ma **przymierze**, co może być mniej czytelne dla osoby kojarzącej polskie słowo „testament” wyłącznie z rozporządzeniem na wypadek śmierci. Również tutaj o znaczeniu w danym fragmencie rozstrzyga kontekst; nie należy twierdzić, że greckie słowo zawsze ma tylko jedno możliwe znaczenie.

Praktyczną pomocą jest porównywanie przekładów oraz korzystanie ze słowników i komentarzy. Prowadzący ostrzegał jednak przed wybieraniem spośród znaczeń słownikowych tego, które najbardziej pasuje do wcześniej wymyślonej homilii lub tezy. **Znaczenie należy ustalić na podstawie użycia słowa w tekście**, a nie dobierać do własnej koncepcji. Ograniczenia przekładu nie oznaczają przy tym, że każdy przekład jest bezwartościowy lub że osoba nieznająca języków biblijnych nie może owocnie czytać Pisma.[16]

Gatunek literacki

Druga zasada polega na rozpoznaniu **gatunku i konwencji wypowiedzi**. Inaczej odczytuje się przepis prawa, przypowieść, tekst poetycki, wyrocznię prorocką, opowiadanie i wizję apokaliptyczną. Podobne słowa lub obrazy mogą w tych gatunkach pełnić odmienne funkcje. Nie wolno narzucać im jednakowego sposobu odczytania tylko dlatego, że występują w tej samej Biblii.

Rozpoznanie gatunku pozwala właściwie postawić pytanie o prawdę komunikowaną przez tekst. Wypowiedź poetycka nie traci sensu przez użycie metafory, a przypowieść przekazuje swoją treść dzięki konstrukcji opowiadania. Sens dosłowny, rozumiany jako sens wyrażony przez autora, nie jest tożsamy z literalizmem, czyli mechanicznym odczytywaniem każdego sformułowania z pominięciem konwencji.[17]

Kontekst wypowiedzi

Trzecia zasada, szczególnie mocno zaakcentowana na wykładzie, to **uwzględnienie kontekstu**. Zdanie należy do większej całości: akapitu, perykopy, rozwijanej argumentacji i księgi. Wyjęte z tych powiązań może otrzymać znaczenie, którego autor wcale nie zamierzał.

Kontekst bliższy pozwala zobaczyć bezpośrednie związki między zdaniami, natomiast dalszy ukazuje miejsce wypowiedzi w większej strukturze. Trzeba więc sprawdzić, kto mówi, do kogo się zwraca, na co odpowiada i do jakiego wniosku prowadzi. Lektura samego fragmentu wyznaczonego w czytaniu liturgicznym bywa niewystarczająca do wyjaśnienia wszystkich jego szczegółów; warto przeczytać także to, co go poprzedza i co po nim następuje.

Przykładem możliwego oderwania od kontekstu był krótki cytat umieszczany na obrazku prymicyjnym. Może trafnie wyrażać zamysł osoby, która go wybrała, ale jego samodzielne brzmienie nie wyczerpuje znaczenia w pierwotnym miejscu biblijnym. Pobożne zastosowanie zdania i egzegetyczne wyjaśnienie jego sensu nie są tą samą czynnością.[18]

Miejsca paralelne

Czwarta zasada dotyczy **miejsc paralelnych**, czyli wypowiedzi, które można porównywać ze względu na podobne sformułowania, obrazy lub treść. Szczególną wartość ma sprawdzenie sposobu używania danego słowa przez tego samego autora. Pozwala to lepiej rozpoznać jego zwyczaj językowy i charakterystyczne zainteresowania.

Porównanie powinno uwzględniać zarówno podobieństwa, jak i różnice. Nie każdy autor używa tego samego wyrazu identycznie, a samo podobieństwo brzmienia nie przesądza o tożsamości znaczenia. Miejsca paralelne są pomocą w interpretacji, jeśli respektuje się kontekst każdej z porównywanych wypowiedzi.[18]

Okoliczności powstania i Sitz im Leben

Piąta zasada obejmuje **okoliczności powstania tekstu**: autora, adresatów, czas, miejsce, sytuację społeczną i religijną oraz problemy, na które wypowiedź odpowiada. Dobór argumentów staje się bardziej zrozumiały, gdy wiadomo, do jakiej wspólnoty autor pisze i czego potrzebują jej członkowie.

W tym związku wprowadzono niemieckie wyrażenie *Sitz im Leben*, określające osadzenie tekstu lub formy wypowiedzi w życiu wspólnoty. Chodzi o środowisko i funkcję życiową: sytuację, w której określony sposób mówienia powstał, był przekazywany i spełniał swoje zadanie. Nie jest to jedynie ustalenie daty oraz miejsca na mapie. W odniesieniu do 1 P szczególnego znaczenia nabierze poznanie położenia adresatów i ich relacji z otoczeniem.[19]

13 Zasady teologiczne interpretacji

Punktem wyjścia jest zasada z *Dei verbum* 12, zgodnie z którą Pismo należy czytać i interpretować **w tym samym Duchu, w którym zostało napisane**. Odnosi się ona do Ducha Świętego, sprawcy natchnienia, oraz do życia wiary, które On wzbudza w Kościele. Podkreślona na wykładzie wiara wspólnoty jest właściwym środowiskiem tej lektury; nie zastępuje jednak osobowego działania Ducha Świętego.

Dokument wskazuje trzy powiązane kryteria: treść i jedność całego Pisma, żywą Tradycję całego Kościoła oraz analogię wiary. Zasady te nie eliminują pracy literackiej i historycznej. Pozwalają odczytywać jej rezultaty w ramach teologicznej natury Biblii.[20]

Treść i jedność całego Pisma

Poszczególnego fragmentu nie należy absolutyzować w oderwaniu od całej historii zbawienia. Wypowiedź trzeba usytuować zarówno w jej własnym kontekście, jak i w całości biblijnego świadectwa. Jedność nie oznacza jednolitości: nie usuwa różnic między autorami ani rozwoju Objawienia, lecz pozwala dostrzec ich związek z jednym zamysłem Boga.

Żywa Tradycja Kościoła

Pismo powstało, zostało przekazane i jest przyjmowane w życiu wspólnoty wiary. Katolicka interpretacja uwzględnia zatem Tradycję apostolską, wyznawanie wiary, liturgię i kościelne rozumienie słowa Bożego. Nie oznacza to dowolnego narzucania tekstowi późniejszych przekonań. Kościół ma słuchać słowa i mu służyć; Urząd Nauczycielski nie znajduje się ponad nim.

Analogia wiary

Analogia wiary oznacza spójność prawd wiary między sobą i w ramach całego zamysłu Objawienia. Interpretacja jednego miejsca biblijnego powinna pozostawać w zgodzie z całością wiary, która ma źródło w tym samym Bogu. Nie polega to na pomijaniu trudnych tekstów, lecz na unikaniu takiej izolacji pojedynczej wypowiedzi, która prowadziłaby do zanegowania pozostałego świadectwa biblijnego i apostolskiego.[20]

14 Organizacja kursu i zaliczenie

Zapowiedziano **14 spotkań w ciągu roku**. Pierwsze **3-4 spotkania** mają służyć zbudowaniu podstaw teoretycznych. Po tej części prowadzący przewiduje **kolokwium pisemne, prawdopodobnie w okolicy grudnia 2026 roku**. Była to zapowiedź orientacyjna: podczas pierwszych zajęć nie wskazano konkretnej daty kolokwium.

Kolokwium ma objąć zagadnienia wstępne i teoretyczne potrzebne do dalszej pracy. W przedstawionej kolejności zajęć przed nim znajdowały się również podstawowe wiadomości o 1 P i sytuacji jego adresatów. Zaliczenie kolokwium zostało określone jako warunek konieczny. Dokładny zakres będzie zależał od materiału rzeczywiście zrealizowanego przed zaliczeniem.

Po części wstępnej nastąpi **praktyczne stosowanie socjoretoryki** do tekstu Pierwszego Listu św. Piotra. Nie należy więc zakładać, że całe przygotowanie do zaliczenia można odłożyć do czerwca: podstawy teoretyczne będą potrzebne wcześniej.

Na zakończenie przewidziano także **egzamin ustny w formie rozmowy**. Ocena z kolokwium ma być punktem wyjścia. Prowadzący opisał możliwość uznania wyniku satysfakcjonującego dla studenta oraz dłuższej rozmowy z osobami ubiegającymi się o podwyższenie oceny. Nie określił jednak szczegółowego przelicznika ani formalnego automatyzmu zwolnienia z rozmowy.

Niezaliczone kolokwium trzeba będzie poprawić przed egzaminem końcowym. W wypowiedzi padło odniesienie do **10 czerwca**; oficjalny terminarz na rok 2026/2027 wskazuje **10 czerwca 2027 roku** jako dzień egzaminów z teologii ogólnej. Forma poprawy kolokwium, ustna lub pisemna, pozostawała jeszcze nieustalona.[21]

Bardzo wysoka frekwencja może być podstawą podwyższenia oceny. Prowadzący mówił orientacyjnie o obecności na wszystkich lub niemal wszystkich spotkaniach, na przykład z jedną usprawiedliwioną nieobecnością. Było to ustne uzgodnienie, bez określenia liczby dodatkowych punktów. Zapowiedziano ponadto udostępnienie slajdów jako pomocy w odtworzeniu treści zajęć.

15 Źródła i literatura

Terminologię socjoretoryczną i opisy tekstur sprawdzono oraz doprecyzowano na podstawie monografii Adama Gorlewskiego z 2023 roku. Uściślenia dotyczące natchnienia, rozpoznania kanonu, Objawienia i zasad interpretacji oparto na wskazanych niżej źródłach. Książka pod redakcją Jana Szlagi służy tutaj jako pomoc do opracowania notatek.

1. A. Gorlewski, *Cierpienie i chwała w Pierwszym Liście św. Piotra. Studium socjoretoryczne*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2023, s. 19-23; wybór terminu „tekstura”: s. 21; wzajemny dialog wyników analiz: s. 22.

2. A. Gorlewski, *Cierpienie i chwała…*, s. 24 i 27; przeznaczenie 1 P do ustnego odczytania wspólnocie: s. 107-108.

3. Tamże, s. 22, 25, 115 i 118. Szersze pojęcie intertekstury należy odróżnić od wybranej przez autora analizy relacji ze słowem mówionym i pisanym.

4. Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Biblii w Kościele* (1993), I B 1 oraz I D 2: analiza retoryczna i podejście antropologiczno-kulturowe.

5. A. Gorlewski, *Cierpienie i chwała…*, s. 22 i 210. Analiza ideologiczna obejmuje przekonania i wartości wyrażone w samym liście oraz ich relację do ideologii imperialnej.

6. Tamże, s. 215-216.

7. Sobór Watykański II, *Dei verbum*, 11-12; Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 32, 34-35.

8. *Dei verbum*, 13. Analogia z Wcieleniem wyjaśnia dostosowanie Bożego słowa do ludzkiego sposobu wypowiadania.

9. *Dei verbum*, 11-12; *Verbum Domini*, 19. W tych akapitach doprecyzowano skrótową wypowiedź ustną o bezbłędności Pisma i jego zbawczym celu.

10. *Dei verbum*, 8 i 11: rozpoznanie kanonu w Tradycji oraz natchnienie jako podstawa świętości i kanoniczności ksiąg.

11. *Dei verbum*, 2, 4, 7-10.

12. Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 14; por. *Dei verbum*, 4 i 8.

13. *Dei verbum*, 2 i 21; *Verbum Domini*, 29.

14. *Dei verbum*, 16; J. Szlaga, *Hermeneutyka biblijna*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szlaga, Pallottinum, Poznań-Warszawa 1986, s. 215-216.

15. J. Szlaga, *Hermeneutyka biblijna*, s. 185, 194-195.

16. Tamże, s. 196-198. Podstawą ustalenia znaczenia pozostaje użycie wyrazu w danym tekście, nie sam wybór jednej z możliwości słownikowych.

17. Tamże, s. 199-201; Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Biblii w Kościele*, II B 1.

18. J. Szlaga, *Hermeneutyka biblijna*, s. 205-206.

19. Tamże, s. 208-209, zwłaszcza s. 209: *Sitz im Leben*.

20. *Dei verbum*, 10 i 12; *Verbum Domini*, 29 i 34-35; J. Szlaga, *Hermeneutyka biblijna*, s. 215-216. Odniesienie do Ducha Świętego doprecyzowuje skrótową wypowiedź o wierze wspólnoty.

21. Akademia Katolicka w Warszawi *Terminarz zajęć Licencjatu Kanonicznego - Przygotowania do Doktoratu, rok akademicki 2026/2027*, część I. Pozostałe informacje o zaliczeniu pochodzą z pierwszej części transkrypcji.

Literatura wskazana do dalszych zajęć

Najważniejszą pomocą autorską jest: **A. Gorlewski, *Cierpienie i chwała w Pierwszym Liście św. Piotra. Studium socjoretoryczne*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2023**. Prowadzący poinformował o dostępności książki w postaci elektronicznej.

Poniższe opisy porządkują zapowiedź bibliograficzną z zajęć. Niewyraźnie zapisane nazwy komentarzy rozpoznano dzięki bibliografii monografii Gorlewskiego (s. 242). Tytuły prac Robbinsa, Kennedy'ego i Kręcidły zidentyfikowano przez zestawienie wymienionych nazwisk i tematyki z tą bibliografią (s. 247 i 251); ich pełne brzmienie nie było czytelne w transkrypcji.

Tekst Nowego Testamentu: *Nowy Testament grecki i polski*, red. R. Bogacz, R. Mazur SDB, Pallottinum, Poznań 2017. Wydanie zestawia tekst grecki Nestle-Alanda (NA28) z polskim przekładem Biblii Tysiąclecia. Dane wydania potwierdza katalog wydawcy. Tekstem źródłowym do pracy na zajęciach będzie grecki tekst 1 P.

Komentarze do 1 P: J. H. Elliott, *1 Peter: A New Translation with Introduction and Commentary*, The Anchor Bible 37B, New York 2000; S. Hałas, *Pierwszy List św. Piotra - wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Nowy Komentarz Biblijny XVII, Częstochowa 2009.

Socjoretoryka i retoryka: V. K. Robbins, *Exploring the Texture of Texts: A Guide to Socio-Rhetorical Interpretation*, Valley Forge 1996; G. A. Kennedy, *New Testament Interpretation through Rhetorical Criticism*, Chapel Hill-London 1984.

Antropologia kulturowa: J. Kręcidło, *Honor i wstyd w interpretacji Ewangelii. Szkice z egzegezy antropologiczno-kulturowej*, Lingua Sacra. Monografie 1, Warszawa 2013.

Polskie wprowadzenie do metody: M. Kowalski, *Retoryka i socjoretoryka w lekturze tekstów Nowego Testamentu. Część 1: Retoryka i nowe podejście do tradycji ustnej*, „The Biblical Annals" 6/4 (2016), s. 611-654; tenże, *Retoryka i socjoretoryka w lekturze tekstów Nowego Testamentu. Część 2: Socjoretoryka - projekt holistycznej lektury tekstu*, „The Biblical Annals" 7/1 (2017), s. 107-147.

Przykłady zastosowania: D. Muszytowska, *Etos chrześcijańskiej wspólnoty. Socjoretoryka Listu Jakuba*, Warszawa 2016; G. Pakowski, *Relacja mistrz-uczeń w Drugim Liście do Tymoteusza. Analiza socjoretoryczna*, „Warszawskie Studia Teologiczne" 32/2 (2019), s. 84-101. Materiały te odnoszą się do dalszego programu kursu.